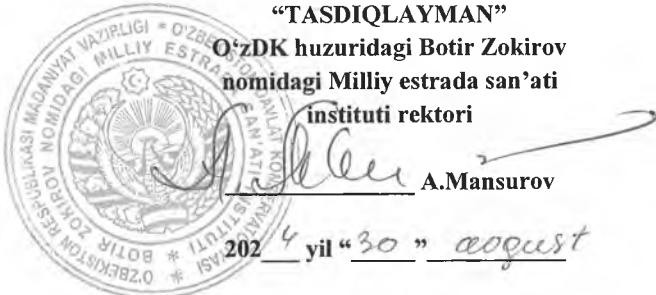

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA
INNOVATSİYALAR VAZIRLIGI
MADANIYAT VAZIRLIGI
O'ZBEKISTON DAVLAT KONSERVATORİYASI HUZURIDAGI
BOTIR ZOKIROV NOMİDAGI MILLİY ESTRADA SAN'ATI INSTITUTI

Ro'yxatga olindi: № BD 60210900 - 1.19

**DIRIJJORLIK
FANINING O'QUV DASTURI**

- Bilim sohasi: 200 000 – San'at va gumanitar fanlar
Ta'lim sohasi: 210 000 – San'at
Ta'lim yo'nalishi: 60210900 - Bastakorlik san'ati

Fan/modul kodi DIR1205	O'quv yili 2024-2025	Semestr 6-7	ECTS-Kreditlar 5	
Fan/modul turi Majburiy	Ta'lim tili O'zbek/rus		Haftadagi dars soatlari 2	
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Dirijyorlik	60	90	150
2.	I. Fanning mazmuni			
	Dirijyorlik san'ati davrlar o'tgani va orkestrning turlari ko'paygani sari takomillashib, ijro uslublarida o'zgarishlarga yuz tutmoqda va ta'lif sohasida ham orkestr ijrosiga jiddiy ahamiyat berilmoqda. Dirijyorlik kasbi boshqa kasblarga nisbatan yosh, kelib chiqishi asosan XIX asrning II yarmiga borib taqaladi. Kompozitorlik texnikasini tez sur'atda murakkablashishi, ayniqsa Italiya, Germaniya va boshqa Yevropa mamlakatlarida katta guruh ijrochilarini talab qiladigan opera, simfoniya, oratoriya, kantata kabi yangi janrlarni turli jamiyatlarning madaniy hayotida yuzaga kelishi - mustaqil dirijyorlik kasbini paydo bo'lishiga sabab bo'lgan. Shu bois, dirijyorlik kasbi ham – mustaqil san'at yo'nalishi sifatida rivojlandi va katta yo'lni bosib o'tdi. Bugungi kunda ushbu kasbning hurmatli namoyondalarini ko'pchilikni tashkil etadi. Orkestr turlari ko'paygan sari, unga dirijyorlik qilish san'ati ham o'ziga xos talablarni qo'ya boshladi. Jumladan: opera-simfonik, damli cholq'ular, xalq cholq'ulari yoki kamer orkestri kabi jamoalarga dirijyorlik qilish, ushbu orkestrlarning spitsifikasini chuqur his etish, repertuar tanlash, jamoa bilan ishlash va dirijyorlik harakatlarini yo'lga qo'yish shular jumlasidandir. Estrada orkestri dirijyorligi san'ati ham yuqorida sanab o'tilgan dirijyorlik kasbining yana bir yangi yo'nalishlaridan biridir. Estrada orkestri dirijyorligini o'qitish, ushbu dirijyorlik maktabini zamon talablaridan kelib chiqib yanada rivojlantirish va o'zbek dirijyorlik san'atini dunyo miqyosiga olib chiqish bugungi kunda mustaqil davlatimizning obro'siga obro'q shishini hisobga olgan holda, bu fanning dolzarbligini aniqlab beradi. "Dirijyorlik" fanini o'zlashtirishdan kelib chiqadigan vazifalar - talabalar aynan dirijyorlik kasbining o'ziga xos talab va vazifalari: orkestr (estrada orkestri) jamoasi bilan ishlash, bilim va tajriba bilan boshqarish, jahon va O'zbekiston kompozitorlarining asarlari bilan yaqindan tanishih, jaz va uning uslublarini o'rganish kabi bilimlarni o'zlashtirish va namoyish etishdan iboratdir. Shuningdek, kompozitorlarning mualiflik asarlariga dirijyorlik qilishning asosiy harakatlari o'rnatiladi. "Dirijyorlik" fani ixtisoslik fanlari blokiga kiritilgan kurs hisoblanib, ikki semestr davomida o'tilishi maqsadga muvofiq.			
	II. ASOSIY QISM Nazariy va amaliy mavzular (modullar)			

II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular (modullar) kiradi:**I semestr****1- modul. Tarix, orkestr turlari, partitura (1 - 10 soatlar)**

Dirijyorlik san'atining xususiyati, dirijyorlik tarixi, ushbu san'atning (shuningdek estrada san'ati) O'zbekistonga kirib kelishi va rivojlanishi, partitura bilan tanishuv va uning ustida ishlash, orkestr turlari (shuningdek estrada orkestrlari) kabi mavzular bilan talabalarni tanishtirib, dirijyor, orkestr, tarix, battuta, korifey, xeyronomiya, arsis, tesis, nevma, general bas, jaz, partitura va undagi atamalar kabi bilimlar o'rganiladi.

2- Modul. Dirijyorlik holati (11 - 15 soatlar)

Dirijyorlikda ifoda jihatlari, dirijyorning gavda holatlari va qo'lliqlarini, dirijyorlik harakatlari qo'llarning oraliq masofasi, holat, qo'lllar, tana (gavda), oyoqlar, bosh, mimika (yuz ifodasi), dirijyorlik texnikasi, obraz, estetika (go'zallik), qo'lliqlarini, bilak, tirsak, yelka, balandlik, kenglik, chuqurlik, dirijyor tayoqchasi.

Dirijyorlik holating ahamiyati, dirijyorlikda oyoqlar va qo'llar holati, qo'lliqlarini va ularning vazifalari, bosh holati kabi mavzularni o'z ichiga olib - holat, qo'lllar, tana (gavda), oyoqlar, bosh, mimika (yuz ifodasi), dirijyorlik texnikasi, obraz, estetika (go'zallik), qo'lliqlarini, bilak, tirsak, yelka, balandlik, kenglik, chuqurlik kabi atamalarni amaliy hamda nazariy va amaliy tarzda o'rganiladi.

Oraliq nazorat.

Dirijyorlik kasbi haqida (tarix va hozirgi kunda, shuningdek uning namoyondalari), estrada san'ati va uning rivojlanishi, faoliyat ko'rsatayotgan orkestrlar, ularning dirijyorlari, orkestrlar hamda ularning turlari, dirijyorlik amaliyoti uchun tanlangan asar bilan tanishuv, shuningdek – asarning mohiyati, xarakteri, yo'nalishi, o'lchovi, tonalligi, partiturreda ko'rsatilgan orkestr jamoasi, guruhi joylashuvi, kompozitorning hayoti va ijodi kabi savollarga amaliy hamda nazariy javob beriladi. Sinf ishi uchun olingan asar jo'rnavozlar bilan birligida dirijyorlik qilinadi va kafedra o'qtuvchilaridan iborat komissiyaga imtihon tarzida topshiriladi. Unda dirijyorlikning boshlang'ich harakatlari tekshiriladi.

Talabalar ijro dasturi uchun tanlab olinishi mumkin bo'lган asarlarning to'liq tartibi - Sh.Umarovning 2024 yil "O'zbekiston davlat konservatoriysi" nashriyotida nashr etilgan "Dirijyorlik (estrada orkestri)" darsligida keltirilgan.

3- modul. Dirijyorlik harakatlari. (16-30 soatlar)

Jamoaijjrosini ta'minlash harakatlari, dirijyorlik harakatlari va ularning vazifalari, badiiy obrazli ijroga erishish harakatlari, muloqot (orkestr bilan), ansambl uyg'unligini amalga oshirish harakatlari, auftakt, intilish, nuqta, nuqtaning aksi, badiiy ijro, manual texnika, tayoqcha, oddiy va murakkab o'lchovlar kabi bilimlarni amaliy hamda nazariy tarzda o'rganiladi.

Yakuniy nazorat.

Orkestr jamoasining jarangini qamrab olish uchun harakatlar ijrosini ta'minlash, qo'llar holati, orkestr bilan ishlash uchun muomala madaniyatini shakllantirish. Dirijyorlik harakatlari – auftakt, intilish, nuqta va nuqtaning aksi hamda ularning

vazifalarini amaliy hamda nazariy bilish, ularni o‘z vaqtida qo‘llash, dinamikaning ilk ko‘rinishlari, oddiy va murakkab o‘lchovlar hamda ularning chizmalari (yo‘nalishlari), partitura ko‘rsatilgan musiqiy atamalar hamda ijro ko‘rsatmalar, orkestr jamoasidagi guruhlari hamda ularga mansub cholg‘ular tarkibini bilish vazifalarini talabi qo‘yiladi.

Talabalar ijro dasturi uchun tanlab olinishi mumkin bo‘lgan asarlarning to‘liq tartibi
 - Sh.Umarovning 2024 yil “O‘zbekiston davlat konservatoriysi” nashriyotida nashr etilgan “Dirijyorlik (estrada orkestri)” darsligida keltirilgan.

II semestr

4- modul. Dirijyorlikda qo‘llar mutanosibligi (31-45 soatlar)

Ijro jarayonidagi qo‘llar texnologiyasi, qo‘llar vazifasi, qo‘llarning o‘zaro munosabati, dirijyorlik, texnologiya, texnika, applikatura, ifodalilik, badiiy ijro, sinxron (parallel) harakat kabi dirijyorlik harakatlarni amaliy hamda nazariy tarzda o‘rganiladi.

Oraliq nazorat.

Qo‘l qismlari va ularning vazifalari, qo‘llarning o‘zaro mutanosibligi, texnik ijro, o‘llarning holati va ular harakatining uyg‘unligi, badiiy ijro (taklif etish, shaxdamlik, kutish) harakatlari, asosiy hamda yordamchi ovozlarni ko‘rsatish, parallel dirijyorlik harakatlarni bartaraf etishkabi tushunchalarni amaliy hamda nazariy vazifalar talablari qo‘yiladi.

Talabalar ijro dasturi uchun tanlab olinishi mumkin bo‘lgan asarlarning to‘liq tartibi
 - Sh.Umarovning 2024 yil “O‘zbekiston davlat konservatoriysi” nashriyotida nashr etilgan “Dirijyorlik (estrada orkestri)” darsligida keltirilgan.

5- modul. Dirijyorlikda o‘lchov harakatlari va ularning chizmalari (46-60 soatlar)

Oddiy, murakkab, aralash o‘lchovlar, dirijyorlik chizmalari, metr, ritm, musiqiy sur’at (temp), texnik ko‘rsatmalar amaliy hamda nazariy tarzda chuqur o‘rganiladi.

6- modul. Badiiy ijrochilikni amalga oshirishda dirijyorlik harakatlari va ularning turli ko‘rinishdagi talqinlari.

Ovozni so‘ndirish, fermata va uning turlarai, takt oldi, pauza, shtrix, sinkopa, temp (musiqiy surat), metronom, dinamika, agogika harakatlari amaliy hamda nazariy tarzda chuqur o‘rganiladi.

Yakuniy nazorat

Oddiy, murakkab, aralash o‘lchovlarning dirijyorlik chizmalari, hissalararo auftaktlar, kuchli va kuchsiz hissalar, musiqiy sur’atlar (temp) turlari, metr va ritm harakatlarining, ovozni so‘ndirish, fermata va uning turlarai, takt oldi harakatlariga dirijyorlik ko‘rsatmalar, pauza, shtrix, sinkopa ijrolariga qo‘llarning qismlari, temp (musiqiy surat) ga auftakt harakatlari, metronom bilan ishlash, dinamikaning turlari, ularga dirijyorlik harakatlari, asardagi agogika ijrolari, asar xarakteriga kompozitor g‘oyasi hamda dirijyorlikga xos yondashuv vazifalarini amaliy ko‘rsatish hamda nazaray tushuntirish vazifalarini o‘zlashtirilgan bo‘lishi kerak.

Talabalar ijro dasturi uchun tanlab olinishi mumkin bo‘lgan asarlarning to‘liq tartibi
 - Sh.Umarovning 2024 yil “O‘zbekiston davlat konservatoriysi” nashriyotida nashr etilgan “Dirijyorlik (estrada orkestri)” darsligida keltirilgan.

III. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi.

- Dirijyorlik san'atining paydo bo'lishi va rivojlanish tarixi.
- Estrada san'atining dunyo miqyosida vujudga kelishi. O'zbekistonda estrada ijrochiligining paydo bo'lishi va rivojlanishi.
- Orkestr va uning turlari.
- Estrada orkestri va uning turlari
- Partitura ustida ishlash.
- Dirijyor holati
- Dirijyorlikda ifoda jihatlarini qo'llash asoslari
- Oyoqlar holati
- Gavda holati
- Bosh holati, nigoh va mimika
- Qo'l qismllari
- Bilak harakatlari
- Bilak va tirsak harakatlari
- Qo'llarning to'liq harakati (yelka harakati)
- Dirijyorlik harakatlarda qo'llarning oraliq masofasi
- Dirijyor tayoqchasi
- Jamoadagi ansambl ijrosini ta'minlash harakatlari
- Auftakt
- Intilish
- Nuqta
- Aks (nuqtaning aksi)
- Badiiy ijroga (obraz) erishish harakatlari
- Ijro jarayonidagi texnologiyalar
- Qo'llilar vazifasi
- Qo'llarning o'zaro munosabati
- Ikki hissali chizma
- Uch hissali chizma
- To'rt hissali chizma
- Besh hissali chizma va uning turlari
- Olti hissali chizma va uning turlari
- Dirijyorlik uchun takt chizmalarini tanlash
- Ovozni so'ndirish va uning turlari
- Fermata va unin turlari
- Takt oldi harakati va uning turlari
- Pauza va uning turlari
- Shtrix va uning turlari
- Sinkopa va uning turlari

- Musiqiy surat (temp) va uning turlari
- Metronom va uning ahamiyatি
- Dinamika va uning turlari каби мавзуларни вазифаларни ўзлаштириш.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlар

- O'zDK huzuridagi B.Zokirov nomidagi MESI va O'zDK kutubonasidagi adabiyotlardan foydalanish, o'qib-o'rganish, dirijorlik kasbi, orkestr turlari (ayniqsa estrada orkestri), ularning tarkibi, dirijyorlar (shuningdek O'zbekistonda faoliyat yuritayotgan) va partitura bo'yicha nazariy bilimlarni oshirish (Sh.Umarov "Dirijyorlik", M.Akmaljonova "Dirijyorlik" darsliklari va A.Nazaryan, G.Israilov "Orkestr sinfi" o'quv qo'llanmasidan foydalanish).
- Dirijyorlik holatlarini (oyoq, qo'l, bosh gavda), qo'l qismlari (bilak, tirsak, yelka), dastlabki holat (o'rta, past, yuqori) oraliq masofa (kenglik, balandlik) harakatlarni o'zlashtirish, berilgan mashqlardan foydalanish, oyna bilan ishslash.
- Muloqot (badiiy kitoblar o'qish orqali so'z boyligini orttirish, jo'mravozlar bilan muloqot qilish, tushuntira bilish), ansambl (orkestr yoki uning guruhlari bilan ishslash, jo'rnavozlar bilan), dirijorlikning - auftakt, intilish, nuqta, nuqtaning aksi kabi asosiy harakatlarini vazifasini tushunish va o'zlashtirish, badiiy ijro (mimika, nigoh, qo'llardagi ijro harakatlari) larni tushunib olish va ijroga tadbiq etish, berilgan mashqlardan foydalanish, oyna bilan ishslash.
- O'ng va chap qo'l harakatlarining vazifalarini bilish, sinxron (parallel) harakatni ishlatmaslik, sozandani ijro uchun ilhomlantirish, ovozni so'ndirish turlari kabi harakatlar bilan tanishish va ularni ijro amaliyotida qo'llash, berilgan mashqlardan foydalanish, oyna bilan ishslash.
- Oddiy, murakkab va aralash o'Ichovlar va ularni chizma harakatlari bilan tanishish, kuchli va kuchsiz hissalarni aniqlash, metr, ritm, musiqiy sur'at (temp) kabi atamalarni tushunib olish va amalda qo'llash, berilgan mashqlardan foydalanish, oyna bilan ishslash.
- Ovozni so'ndirish, fermata, takt oldi, pauza, shtrix, sinkopa, temp (musiqiy surat), dinamika kabi ijrolar hamda ularning turlari bilan tanishish va amalda qo'llash, metronom bilan tanishish va foydalanish yo'llari, mashqlardan foydalanish, oyna bilan ishslash.

3. V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllangan kompetensiyalari).

Mazkur fanni o'zlashtirish natijasida talaba Davlat ta'lim standartlarida belgilangan bilim, malaka va ko'nikmalarga ega bo'lishi nazarda tutiladi, xususan:

- Dirijyor va dirijyorlik kasbi, shunindek uning kelib chiqishi, orkestr turlari va ularning tarixi;
- Dirijorlik holatini o'zlashtirish;
- Dirijyorlikning bazaviy harakatlari o'zlashtirish va amalda qo'llash;
- Partitura o'qish;
- O'rganayotgan asarini fortepianoda chala olish (kamida asosiy va yordamchi ohanglarni);
- O'Ichov turlari va ularning chizmalari bilan tanishush va amalda qo'llash;
- Dirijyorlik tayoqchasini ishlata olish;

	– O'rganayotgan asari borasida kollokviumga tayyor bo'lish; – Orkestr sinfi fanida dirijorning qo'l harakatlarini uqib olish, yengil tushunish; – Jahan va O'zbekiston kompozitorlarining hayoti va ijodi, ularning turli yo'nalish va uslublarda yozilgan asarlari bilan yaqindan tanishish; – Musiqiy sezgini oshirish; – Musiqaning shakl tahlilini ochib beruvchi bazaviy nazariy asoslar haqida tasavvurga ega bo'lishi; – Asarda jumla; – Agogikaning engil turlari; – Nutqni o'stirish va muomala san'atini o'zlashtirish; – Estrada musiqa ijrochilgi uslublari bilan tanishib borish; – Repertuariga kiritilgan asarlarni mukammal o'zlashtirish kabi ko'nikmalarga ega bo'lishi lozim.
4.	VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari: – Audio va video yozuvlardan foydalanish; – Internet resurslaridan foydalanish; – Partitura o'qish mahoratini oshirish; – Manual texnikani o'stirish uchun mashqlar bajarish; – "Aqliy hujum", "Klaster" каби интерфаол кейс-стадилар; – Talabada mantiqiy fikrlashni rivojlanтирish; – Texnik mashqlar ustida ishlash; – Dars jarayonida muloqotga kirishish, ijodiy muhit yaratish. – Kollokvium (tezkor savol-javoblar)
5.	VII. Kreditlarni olish uchun talablar: Fanga oid nazariy, amaliy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, dirijyorlik harakatlarini aniq va o'z vaqtida ishlata olish, kollokviumga puxta tayyorgarlik ko'rish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, mustaqil fikrlash va mushohada yuritish, oraliq nazorat jarayonida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha dasturni ijro etib ko'rsatish.
6.	Asosiy adabiyotlar: 1. 3.В. Ҳақназаров "Дирижёрлик ҳақида". Ўкув-қўлланма. Т., 2012 й. 2. Ф.Р. Абдурахимова "Оркестр синфи". Ўкув-қўлланма. Т., 2012 й 3. М.В.Акмалjonova "O'zbek xalq cholg'ulari orkestri dirijyorligi san'ati". Darslik. Т.: "Fan ziyosi"nashriyoti, 2022 y. 4. A.Nazaryan, G.Israilov "Cholg'u ijrochiligi" (Estrada cholg'ulari). Т., 2017 y. 5. Sh. Umarov. Dirijyorlik (xalq cholg'ulari), darslik, Т.: "Tamaddun", 2023 y. 6. Sh. Umarov. Dirijyorlik (estrada orkestri dirijyorligi), darslik, Т.: "O'zbekiston davlat konservatoriysi", 2024 y. Qo'shimcha adabiyotlar: 7. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag'ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo'shma majlisidagi nutqi. – Т.: "O'zbekiston" NMIU, 2016;

8. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. O'zbekiston Respublikasi Konstitusiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdag'i ma'ruza. 2016 yil 7 dekabr. – T.: "O'zbekiston" NMIU, 2016;
9. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oljanob xalqimiz bilan birga quramiz. - T.: "O'zbekiston" NMIU, 2017;
10. 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yonalishi bo'yicha harakatlar strategiyasi (elektron versiyasi);
11. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 20-apreldagi UP-2909 sonli Qarori;
12. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 20-iyuldag'i UP-3151 sonli Qarori;
13. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 08-avgustdag'i UP-3178 sonli Qarori;
14. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 17-noyabrdagi UP-3391 sonli Qarori;
15. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 16-oktobrdagi ПК-5261 sonli Qarori

Axborot manbaalari:

1. www.gov.uz – O'zbekiston Respublikasi hukumat portalı;
2. www.lex.uz – O'zbekiston Respublikasi Qonun xujjalari ma'lumotlari milliy bazasi;
3. <http://www.youtube.com>
4. www.musiqo.uz
5. www.tarakanov.ru
6. www.musicaneo.com
7. www.notarhiv.ru
8. www.primanota.ru
9. www.partita.ru
10. www.commus.uz
11. www.belcanto.ru

7.	Fan dasturi Oliy ta'l'im yo'nalishlari va mutaxassisllari bo'yicha O'quv-uslubiy birlashmalar faoliyatini Muvofiqlashtiruvchi Kengashi 202 4 yil <u>30</u> avgustdag'i f sonli bayonnomasi bilan tasdiqlangan
8.	Fan/modul uchun mas'ul: Sh.A.Umarov – O'zDK huzuridagi B.Zokirov nomidagi MESI dotsenti
9.	Taqrizchilar: A.Ikramov – O'zbekiston Respublikasi san'at arbobi, O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan artist, O'zbekiston davlat filarmoniyasi Milliy estrada-simfonik orkestri badiiy rahbari va bosh dirijori M.Bafayev - O'zbekiston Respublikasi san'at arbobi, O'zDK professori, kompozitor, dirijyor.